

Ricard Estrada i Arimon

Enginyer tècnic agrícola

RESUM

Aquest article és una reflexió i una proposta de respostes sobre com resoldre el conflicte entre el món rural productor i el món urbà consumidor d'aliments i de paisatge; tot això, en un entorn desigual, condicionat per l'economia global, l'ús de l'energia barata, els mitjans de comunicació oberts i un sistema polític democràtic.

PARAULES CLAU: agricultura periurbana, població, ciutat, alimentació, energia.

AGRICULTURA: ALIMENTACIÓN O PAISAJE

RESUMEN

Este artículo es una reflexión y una propuesta de respuestas sobre cómo resolver el conflicto entre el espacio rural productor y el mundo urbano, consumidor de alimentos y de paisaje, en un entorno desigual, condicionado por una economía global, el uso de energía barata, unos medios de comunicación abiertos y un sistema político democrático.

PALABRAS CLAVE: agricultura periurbana, población, ciudad, alimentación, energía.

Correspondència: Ricard Estrada i Arimon. A/e: restrada@ya.com.

1. El text d'aquest article és fruit de la conferència pronunciada a la seu de la Fundació Bosch i Cardellach de Sabadell el 14 de juny de 2012, en el marc de l'exposició «El món agrari a les terres de parla catalana», promoguda per l'Institut Ramon Muntaner, Fundació Privada dels Centres d'Estudis de Parla Catalana, a la masia de Can Deu, de Sabadell.

ABSTRACT

This article provides some thoughts and a proposal to solve the conflict between rural producers and urban consumers (food and landscape) in a scenario of disequilibrium, conditioned by a global economy, low-cost energy use, open communication media and a democratic political system.

KEYWORDS: periurban agriculture, population, city, food consumption, energy.

1. QUÈ ÉS L'AGRICULTURA, AVUI?

L'agricultura, avui, en un entorn en què la societat és bàsicament urbana, es troba en una situació singular. No per si mateixa, sinó per la recurrència en què la societat fa aportacions sobre el medi natural.

Massa sovint els ciutadans tenim —o podem tenir— una visió romàntica i antiquada de l'agricultura.

Els mitjans de comunicació han posat de moda paraules com: *conservació de la natura*, *biodiversitat*, *sostenibilitat*, *medi ambient* o *custòdia del territori*. I l'agricultura, la silvicultura o àrees de coneixement com la fitotècnica o l'entomologia es contraposen com un problema a la conservació del medi natural i ambiental.

Cal deixar clar des de l'inici que l'agricultura és l'art de conrear la terra. En aquest planeta, la Terra, hi habita l'espècie humana. I sense l'agricultura i la ramaderia no seríem tants ni viuríem tan bé.

El coneixement i la ciència que hi ha darrere de l'evolució de l'agricultura ha d'ajudar a entendre —i, per tant, a preveure— les conseqüències de la nostra intervenció sobre el planeta. En resum, tenim l'obligació de posar-hi coneixement o talent, i ser plenament responsables de l'acció i la gestió que permeten aconseguir compatibilitzar la producció d'aliments amb el bon ús del medi, i fer possible una concertació d'estabilitat que no desorganitzi el sistema, o millor, l'ecosistema de la Terra.

Solament així, amb criteri i amb coneixement, es pot fer una lectura correcta que permeti valorar el sector agrari en la seva plenitud, en tant que és un sector dual, econòmic i estratègic, al servei de la pervivència de la ciutadania.

M'atreveixo a dir que l'agricultura és el capital regulador (*core capital*) de la humanitat.

Nosaltres —en tant que persones ubicades en el primer món, això és, amb una renda acceptable, amb un nivell de coneixement alt i amb capacitat per viure en el confort de la urbanització— hem de vetllar per aprovisionar el nostre magatzem alimentari. Per tant, hem de valorar i preuar l'agricultura, que és un dels pilars de la nostra supervivència i del nostre benestar.

El cert és que avui la tradició del món rural, el paisatge conreat modern i la vida rural ens fan por. Els ciutadans urbans desconeixem l'entorn del medi en què es desenvolupa aquesta activitat vital. Nosaltres no estem familiaritzats en el brogit rural. Solament coneixem i assumim el brogit de la ciutat, el paisatge de postal i l'agricultura romàntica o de pessebre.

El medi rural ens és desconegut. Amb dues o tres generacions de vida urbana, n'hi ha hagut prou per enterrar coneixements ancestrals dels nostres avantpassats.

Exemples de campanars tancats judicialment, perquè als «urbanites» que s'instal·len al poble els molesta la música de les campanes, ja són una realitat, i és motiu de denúncia la pudor del bestiar. Per contra, no molesta el fum de la combustió fòssil.

Temps era temps...

2. EL NOSTRE CONTEXT SOCIAL I ECONÒMIC MARCA EL RITME

El 75 % de la població del món, l'any 2050, serà urbana i l'espècie la compondrem uns 6.300 milions d'humans.² La desconexió entre la cultura rural i la cultura urbana és un fet que cal gestionar. El món és diferent i el pensament col·lectiu també és diferent; en els darrers cinquanta anys les coses han canviat molt.

Ara, els mitjans de comunicació són transparents. Tots sabem de tots, en temps real. Això no havia passat mai.

Mentre això passa, l'estabilitat és un bé molt preuat. Necessitem seguretats.

Un apunt històric que incideix en l'evolució del nostre comportament: després de la Segona Guerra Mundial, els europeus i els americans vam as-

2. Segons un estudi del Departament d'Afers Econòmics i Socials de les Nacions Unides de març de 2012.

solir dos compromisos: 1) la pau en els nostres territoris i 2) derivar les guerres militars fora dels nostres espais nacionals.

Situats en aquest escenari, parlem d'agricultura.

Comencem per fer una afirmació: l'agricultura era i és l'instrument sectorial que ens proporciona aliments de manera regular per poder viure (l'art de conrear la terra). Recordem que cada dia mengem unes tres vegades, i el que mengem són aliments bàsicament d'origen agrícola o ramader; productes que tenen el seu origen en el desenvolupament de l'activitat agrària.

La seguretat de tenir el rebost ple ha estat una de les preocupacions vitals de l'espècie humana. De fet, la història ens ensenya que moltes de les guerres que s'han fet i es fan són causades pel control dels aliments o dels principals elements que els fan possibles, com és el cas de: l'aigua, la terra o l'energia.

Hem de saber que la producció d'aliments —agrícoles, ramaders i, en alguns casos, forestals— està condicionada per factors limitants que poden fer inviable el seu desenvolupament. Alguns d'aquests factors els podem superar amb tecnologia; d'altres no és possible. És convenient tenir-ho present.

Per exemple, el sòl fèrtil no es fabrica i no es pot adquirir. Es disposa on és. És un bé irremplaçable. Avui no disposem, encara, a Catalunya d'un pla general d'espais agraris d'alt valor. Sí que tenim un Pla General d'Espais Protegits (PEIN) i un Pla Europeu per la Natura (Natura 2000).

L'agricultura s'ha de considerar un element clau de l'estratègia militar o estructural d'un país. Les potències econòmiques sempre han estat potències agropecuàries. Tenir el control alimentari és una de les armes més valuades. El diner no ho és tot.

Si volem aconseguir una producció agrària determinada, haurem de poder controlar les condicions agronòmiques adients i optimitzar els factors que les limiten. Per això han aparegut les tecnologies i els enginys agraris, com és el cas de l'arada —ja en l'època dels romans— o el tractor —en l'època contemporània; els hivernacles, els sistemes de reg, els substrats, els adobs minerals, la climatització, les eines digitals o el control de les plagues o la tecnologia per minimitzar els efectes meteorològics de les gelades, la pedra i el vent. Aquests enginys fan possible el conreu amb un nivell de seguretat que no s'havia esdevingut mai amb tanta evidència.

Aquest desenvolupament tecnològic té una explosió d'èxit, a partir del final de la Segona Guerra Mundial (1945), a Europa i també a l'Amèrica del Nord. I, més tardanament, a altres llocs del planeta.

Crec que és bo recordar que, durant molts segles, l'alimentació humana ha estat subjecta i condicionada a les inclemències meteorològiques, la geografia i la geologia. En molts països encara és així.

En el nostre primer món, ho tenim tot una mica més controlat. Estem en el món global i sovinteja el pensament que quasi tot és possible. Malgrat això, la natura, afortunadament, encara continua el seu itinerari.

L'economia financera i l'energia basada en un petroli barat ho han facilitat. En un entorn de turbulències econòmiques i financeres i amb una energia cara, les coses poden canviar.

De fet, avui, els espais per cultivar poden ser artificials; l'artificialització agrícola és possible. El cas de fer conreus a l'Estació Espacial Internacional és una realitat, però això no és agricultura; és fer conreus experimentals sense gravetat. No ens confonguem.

Tot i així, la fam i les penúries alimentàries existeixen i algunes són molt properes.

El desenvolupament agrícola i ramader que tenim avui no és comprensible sense saber les claus que l'han fet possible.

Considerem com a elements de referència sobre aquesta qüestió la generació d'estructures internacionals de dret i de comerç, com és la creació el 1947, a l'Havana, del General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), instrument que va establir normes en el comerç internacional i va regular les concessions aranzelàries. Un instrument jurídic que va facilitar un desenvolupament de l'economia internacional, tant pel que fa a les matèries primeres com pel que fa als productes alimentaris. Eren els temps de la guerra freda i de l'hegemonia en el món lliure dels EUA.

A Europa, l'any 1951 s'organitza la CECA (carbó i acer), amb la signatura del Tractat de París.

L'Europa de la Comunitat Econòmica Europea (CEE) neix el 1957 a Roma. Recordem que es va constituir per crear un espai estable de pau, però també per assegurar: 1) el control i el proveïment del carbó (energia bàsica de l'època), 2) el proveïment d'acer o, dit d'altra manera, regenerar la indústria europea, 3) el control de l'energia atòmica i 4) l'alimentació, potenciant una política agrària pròpia que donés estabilitat a tota la població dels sis països fundadors de la CEE. És en aquest context que es crea la política agrícola comuna, coneguda com la PAC.

Durant molts anys, més del 50 % del pressupost de la CEE ha estat desti-

nat a l'agricultura i a la ramaderia, per tal de regular les produccions i el mercat dels productes agrícoles: fruites, hortalisses, llet, cereals, cotó, remolatxa, tabac, vi, suro, oli i les carns (d'aviram, porcina, vaquina, ovina, de cabrum). Fins avui, ha estat una política d'èxit.

A cavall dels anys setanta i vuitanta del segle passat, els magatzems europeus estaven plens de llet, de mantega i de tones de fruites i hortalisses i, per regular-ne el preu, es destruïen tones i tones de producte o, a través de programes de foment del consum a les escoles o amb programes de repartiment solidari per als pobres, es rebaixaven els estocs i així s'equilibrava l'oferta i la demanda. Eren els temps que les cambres de fred d'Europa estaven plenes de carn de porc, d'aviram o de vedella. El vi es retirava del mercat i es destil·lava per fer-ne alcohol. La regulació de la producció estava lligada a la venda a baix preu als països tercers amb les corresponents subvencions. Tot això, per poder garantir un subministrament regular i constant d'aliments al mercat europeu. Tota aquesta estratègia econòmica, que s'estructura amb el suport tecnològic de la industrialització agrària i alimentària, comporta complir un objectiu estratègic de disseny europeu: disminuir la població agrària del territori, portar-la a les ciutats i així fer la reconversió agrària: industrialitzant l'economia i fomentant el sector serveis.

Aquest model de desenvolupament promou l'externalització de la producció primària. La societat s'urbanitza i deixa de ser rural.

Estem en els anys setanta i següents del segle xx. Europa es va normalitzant, després d'haver passat dues guerres en menys de cent anys. El Pla Marshall ja s'ha tancat i els sis països fundadors de la CEE (França, Alemanya, Itàlia, Luxemburg, Bèlgica i Holanda) han fet el miracle de l'estabilitat. El model funciona. La seguretat de provisions alimentàries funciona. Tothom menja.

Però el model requereix ajustos. Hem de ser més ambiciosos; l'objectiu és el món global. No sé si hem de parlar d'ambició o d'usura.

L'Organització Mundial de Comerç és l'instrument que ho ha fet possible. El món és un sol mercat (1995). Aquest fet és el principi del canvi de model europeu al model mundial. Avui estem instal·lats en aquesta conjuntura. Això com ens afecta pel que fa a la nostra alimentació? Doncs l'oferta és excel·lent, podem degustar o menjar sempre de tot: cireres per Nadal, cols a l'estiu i kiwis de Nova Zelanda a un bon preu tot l'any.

Un parèntesi. Algú recorda que les mongetes del ganxet es planten al mes de juliol i es cullen al novembre? El nostre memorial agrícola, l'utilitzem solament per plantar geranis o el guardem, romànticament, en el calendari del pagès.

Aquest model, encara que podem ser-hi crítics, funciona en tant que el petroli estigui a un preu raonable, per sota del 100 dòlars el barril.³ A partir d'aquest fet, les coses s'han de reestructurar o, dit d'una altra manera, la societat urbana i consumidora «grinyola».

Avui, la producció agrícola i la producció ramadera estan condicionades per tres paràmetres: 1) el preu internacional de l'energia, 2) el preu internacional de la mà d'obra i 3) la geopolítica.

Aquests tres elements es visualitzen en els preus internacionals dels cereals, la soja, l'arròs, l'oli, el vi, les fruites i les hortalisses, com també de l'avel·lana, el cotó, el tabac, el cànem, i en la capacitat de convertir terres de conreu en camps de producció d'energia, fent prevaldre l'economia energètica i financera sobre la producció alimentària. És el cas de les produccions de biodièsel. En cap moment no es valoren els costos ambientals que genera aquesta economia de promoció del consum malbaratat.

Les potències econòmiques saben bé que l'alimentació de l'espècie humana gira a l'entorn de quatre productes: el blat, l'arròs, la soja i el blat de moro. Alguns tubercles també estan subjectes a aquesta demanda; és el cas de les patates. El control alimentari mundial és en mans d'empreses globals, que produeixen les llavors, les patenten i les modifiquen genèticament per assegurar el control d'aquests productes bàsics que estructurin la nostra alimentació. La dieta alimentària del planeta també es gestiona des del món global. Els organismes modificats genèticament, o transgènics, tenen molta presència en aquest grup de quatre productes agrícoles.

Sobre aquest tema hi ha moltes coses a parlar i a escriure, però avui no podem seguir per aquesta línia; aquest podria ser el motiu d'un altre article.

Podem complementar l'explicació incidint en el model de la comercialització dels aliments i prenent com a base els mercats de futurs, com si fossin productes financers de borsa. Són el que es coneix com a *comodities*. El sistema basat en el *mercat de futurs* m'atreveixo a qualificar-lo com de «perversió del sistema liberal», en tant que comercialitza productes que no existeixen i que és previsible que no existeixin fins d'aquí a un temps futur determinat. Així, en constitueixen uns «drets» que es poden comprar i vendre d'acord amb l'oferta i la demanda. El mercat de futurs alimentaris tradicional és a Chicago, però el món global els fa globals. La tecnologia virtual fa el món proper i avui a les borses o mercats alimentaris de cereals europeus també es comercialitzen *futurs alimentaris*.

3. Institut Català de l'Energia. Pla de l'Energia i el Canvi Climàtic 2012-2020, escenari 4 o d'anticipació de preus.

Aquest és l'entorn de l'economia i l'agricultura que ens hem organitzat tots plegats.

3. LA TESI

Aquest sistema productiu alimentari, tal com hem anat analitzant, està molt condicionat pel cost de l'energia i l'especulació, i el que interessa, sovint, és més el lucre que la qualitat i la quantitat.

Podem afirmar que el model social que s'estructura en ciutats i pobles (sistema urbà), sense cap dubte, crea una dependència de provisions alimentàries per a la població. Alguns considerem que és preocupant aquest dèficit estructural. Tant a les ciutats com en els entorns metropolitans, aquesta concentració d'individus de la nostra espècie fa necessari l'establiment d'estratègies de contingència i d'emmagatzematge suficients per garantir el proveïment durant un temps prudencial. Altrament, la situació pot esdevenir un problema social de gran abast. Cal recordar la recent vaga de transportistes (juny 2008) amb el tancament de Mercabarna durant tres dies.

La sobirania alimentària total segur que no ha de ser l'objectiu, en un món modern, però ha de formar part de l'equilibri estructural del sistema territorial urbà. Tenir una sobirania alimentària del 45-50 % donaria un coixí d'estabilitat i de seguretats socials incalculables.

Una societat equilibrada necessita universitats, hospitals, comunicacions..., i també una agricultura de proximitat, que ha de proveir amb seguretat raonable el rebost. Aquesta no és la situació que tenim avui. Queda molt camí. El nostre «rescat» alimentari funciona des de fa dècades. Però no en som conscients. Les olors —i pudors— de l'agricultura i la ramaderia ens queden lluny.

Tot i així, el model vigent ha fet possible la socialització de la cuina i valoritzat i posat preu a: les olors, els colors dels aliments i, sobretot, ha fet possible refinar el gust de la ciutadania pels aliments de proximitat. La cuina de disseny, la Fundació Alcía, la Fundació Miquel Agustí o la dieta mediterrània són el resultat d'aquesta demanda. Redescobrir el gust d'abans.

La ciutat és cultura, és coneixement, és sanitat..., però també és dependència alimentària. La consciència social per la qualitat i seguretat dels aliments i la dependència alimentària han despertat noves sensibilitats i nous nínxols de mercat dels quals hem de parlar.

El moviment *slow food* està obrint camí, com també ho fan els productors o pagesos periurbans o de proximitat. Això és conegut com el *comerç fresc*.

Podem incorporar en aquest context la valorització de la producció d'aliments ecològics, els aliments de producció integrada o els productes acreditats pels consells reguladors de les denominacions d'origen.

Tot un món, el de la qualitat i la traçabilitat alimentària, que ja és una exigència legal, però amb dèficits sobre el seu compliment.

Totes aquestes qüestions també poden ser motiu d'un altre article.

4. ON ANEM?

No sé si és prudent fixar la tesi, però sí que podem prendre una posició sobre el que serà l'agricultura i la producció alimentària a partir d'elements que assegurin que l'alimentació de la població estarà condicionada per la capacitat que tenim d'alterar els elements clàssics que permeten la producció agrària. Com hem vist al començament, aquests elements són tres: l'aigua, el clima i el sòl.

Avui hi hem d'afegir els elements externs, que també condicionen necessàriament la producció agrària. Em refereixo al cost de l'energia, l'escalfament global, l'increment de la població, la comunicació en temps real de tot i de tots i la seguretat sanitària dels aliments.

Les terres agrícoles seran cada vegada més escasses, amb una població urbana que construeix en les millors terres de conreu i que creix exponencialment. Les terres de pendent no són gaire aptes per a la construcció d'habitatges. La competència per l'ús del sòl entre l'agricultura —mitjà de producció dels aliments— i l'habitatge no s'ha resolt bé. El sòl, en tant que element físic, és un bé escàs.

L'aigua dolça és un recurs limitat. Les guerres de l'aigua són molt antigues i s'accentuaran properament.

El clima ens ha canviat, entre altres raons, per haver entrat en l'era de l'antroposfera, i s'han iniciat els processos que canvien els ecosistemes naturals per causa de l'acció humana. Els insectes comencen a tenir estrès.

Els mitjans d'informació en temps real ens fan prendre posicions sobre la salut pública i la seguretat alimentària. El recordat fet de les vaques boges o la grip de les gallines han estat uns exemples de com les notícies afecten el sector agrari i desestabilitzen l'economia agrària, i la població rural se sent insegura. Recordem que el sector està al límit de tenir la capacitat de «massa crítica» i, consegüentment, amb poca ascendència sobre la ciutadania urbana.

En un espai democràtic el vot marca la diferència. La Revolució Francesa (1789) va canviar el sistema de poder.

Les rendes agràries i les rendes urbanes mantenen prou diferencial per fer que el camp mantingui una població envellida i amb poc relleu generacional. Hem optat pel sistema fàcil: l'externalització de la producció. A Catalunya es planteja un conflicte de baixa intensitat que el sindicat Unió de Pagesos i altres posen periòdicament sobre la taula de les administracions. Avui no s'ha resolt. Com s'ha explicat a bastament, el model de mercat global i lliure és el predominant, i fa que la incidència dels *inputs* en els costos de producció no pugui repercutir-se en el preu de molts dels productes alimentaris, que estan condicionats per les normes de la PAC. Tot un contrast en un món lliure.

És en aquest entorn que hem de valorar quin és el futur de les generacions futures. Aquest és el repte de l'agricultura i de l'alimentació de la nostra societat l'any 2012.

Com es pot deduir, hi ha molta feina a fer en molts gremis professionals. És el cas dels agrònoms, els veterinaris i també els silvicultors i els tècnics de l'agroindústria. No podem deixar de costat els economistes i els polítics. Els polítics democràtics són els encarregats de gestionar la confiança dels ciutadans amb solvència i rigor.

La feina dels governants, no cal dir-ho, és la gestió de la complexitat, en el nostre entorn d'aiguabarreig. Han de prendre decisions sense disposar, moltes vegades, de referències contrastades. És complicat ser gestor amb aquestes condicions. El risc d'equivocar-se i de perdre la confiança dels electors és molt alt. La gestió sempre genera dificultat i incertesa.

5. L'AGRICULTURA DE DEMÀ

La ciutat i la metròpoli, com a cèl·lula social, són vàlides per gestionar la complexitat, però potser sempre que la seva dimensió sigui la raonable. En biologia, la massificació de les espècies sempre ha presentat problemes.

Així, semblaria raonable que una societat urbana de pensament modern requereix solucions urbanes per a tot el que l'envolta. És per això que potser hem de formular el concepte *urbanitzar l'agricultura*. Aquesta és una proposta provocativa, però, de fet, aquest exercici ja se l'estan fent alguns agrònoms, geògrafs, planificadors territorials.

Què podem entendre per *urbanitzar l'agricultura*? Hi ha set elements que fan possible la comprensió d'aquest concepte:

1. El medi natural és la infraestructura verda de la societat urbana, amb la mateixa solvència que el sistema de comunicacions, el sistema d'educació i de recerca o el sistema sanitari o el sistema d'infraestructures energètiques.
2. El paisatge, com a instrument de gaudi de natura per a la ciutadania. Salvant els conceptes ancestrals de la propietat.
3. El valor de l'agricultura, com a instrument econòmic de primer ordre estratègic per a la sobirania alimentària.
4. La qualitat alimentària dels productes agraris frescos de proximitat (agrícoles i ramaders), amb el corresponent estalvi energètic, i la valorització dels gustos com a element de reclam comercial. La traçabilitat, com a objectiu total.
5. El territori agrícola de qualitat, un bé que cal protegir perquè és essencial per a la salut pública de la ciutadania.
6. El planejament urbanístic de sòl no urbanitzable amb usos compatibles amb la funció moderna de l'agricultura i solament limitada per les normes ambientals que determinen les directrius europees.
7. La seguretat jurídica de l'ús del sòl, tant pel que fa a l'urbanisme com pel que fa a les infraestructures, que condicionen la inversió i estableixen la capacitat productiva agrària.

Aquests set conceptes no qüestionen ni les quantitats ni les qualitats dels aliments.

L'agricultura urbanitzada, és a dir, l'agricultura europea, ja ha iniciat un nou camí en aquesta direcció.

La subjectivitat és el nou principi fonamental. Així, els conceptes de *paisatge* o de *custòdia del territori* o de *greening* (l'agricultura verda) s'enfronten als principis d'objectivitat, com ara els criteris de l'economia productiva, la seguretat jurídica i la qualitat alimentària. És relativament nou aquest model i fa possible un disseny diferent del que havia estat sempre, que es fonamentava en la quantitat i el preu.

Forçar l'equidistància entre aquests eixos (els objectius i els subjectius) és, potser, el secret de l'èxit de la bona gestió del territori i de la competitivitat. En un món ple d'incerteses econòmiques i també emocionals, tenir el rebost ple és clau per a l'estabilitat social. L'objectivitat i la subjectivitat no han de condicionar el rebost. L'agricultura integral, és a dir, la del paisatge (l'agricultura verda) i la dels aliments, anomenada també *agricultura urbanitzada*, han de garantir la disposició d'un rebost ple.

Aquesta proposta té un protagonista que no podem oblidar: el pagès o l'empresari agrari, sense el qual això no és possible i l'invent no funciona. És molt important aquesta peça en l'engranatge del sistema. Si no el tenim ben apuntalat, el sistema és vulnerable. Si el pagès desapareix, tenim un

dels problemes estructurals concloents que fins al dia d'avui no hem resolt del tot.

Les voluntats i les llibertats no es compren amb diners. La força de l'urbanisme i la ciutat són tan potents enfront del món rural, que hem de fer un esforç per estructurar un pacte que faci possible invertir la tendència del despoblament i de la regeneració del territori agrari i rural. Els programes de desenvolupament rural europeus no donen el nivell de resposta adequat, tot i els imports que s'hi dediquen.

Els temps, en el sector primari, són diferents dels temps del sector serveis, del sector industrial i també del sector públic/polític. El món modern és de temps curts. Aquest és el món de la població urbana (l'especulació com a exponent màxim), mentre que el sector primari és de temps llargs. Uns exemples: una vinya entra en plena producció als vuit o deu anys de la plantació i un bosc de pi rajolet arriba al seu torn als cent vint anys, quatre generacions. Potser perquè tenim una política agrària mal explicada i no compresa per la població urbana, s'han creat problemes de convivència social entre els rurals i els urbanites. Si és així, com creiem alguns, ho tenim malament per al futur immediat.

Sempre que hom es dedica a planificar, ja siguin qüestions familiars, empresarials o socials, utilitza la imaginació i preveu el risc i quantifica el cost, i per això estableix escenaris d'èxit i utilitza els temps de recuperació de la inversió, com a determinant per acceptar la proposta més adequada. Això que és el més normal en termes financers o pel que fa al benestar de les persones, no serveix per aplicar-ho al sector agrari. Les normes que podem establir a l'agricultura estan subjectes als ritmes de la vida i la natura, els quals encara no podem controlar ni tampoc preveure, tal com hem anat repetint en aquest article. Les amortitzacions de les inversions agràries són a vint-i-cinc anys.

La capacitat productiva d'aliments en el nostre clima i en el nostre hàbitat està condicionada per cicles de temps. Res de nou, això ja passava en temps bíblics. Ara, les condicions ambientals poden estar mitigades per les tecnologies. Hem millorat, però queda molta inseguretats, si es compara amb altres sectors productius.

La urbanització de l'agricultura és un concepte que ja s'aplica. Tot i que alguns pensem i defensem que, a més de parlar d'urbanitzar l'agricultura, cal assegurar i estructurar la producció agrícola a les zones properes al consum. Aquesta iniciativa té molt interès des de la capacitat productiva pròpia, però també pel que fa a l'encaix en un marc territorial ordenat, en un entorn de paisatge de qualitat, en la defensa de l'ecosistema periurbà i en la garantia de la pervivència de la infraestructura del medi natural.

El sòl no urbanitzable té sentit i és útil si disposa de projecte econòmic de desenvolupament passiu o actiu. En definitiva, el projecte és útil si ho és per a les persones. Aquest projecte ha d'utilitzar instruments econòmics i les ciències aplicables als usos del sòl, tot considerant els valors del medi natural que no han de condicionar la seva fragmentació. No hem de sotmetre el desenvolupament social a la conveniència d'algunes iniciatives que poden ser més o menys polèmiques. Hem d'utilitzar el seny i valorar què és el que és important i què és el que és convenient.

6. CONCLUSIONS

— Valorem la comprensió que té la societat mateixa, tot i que els missatges han de ser clars i no confusos.

— Estem en un entorn social de talent, de maduresa i de capacitat per encarrilar i refer el sistema de les disfuncions.

— El nostre espai i el nostre temps vital són curts, són finits i ja no val continuar dissenyant en models infinits. Avui tenim informacions contrastades que ens diuen que algunes coses s'han fet malament i que les hem de corregir. Si no, haurem de dir a les generacions futures que ho vam fer malament.

— Potser hem d'aprendre de la història i no repetir el desgavell dels habitants de l'illa de Pasqua o dels comandaments de l'armada espanyola respecte a la desforestació. Quan els almiralls fan de silvicultors, ens quedem sense bosc.